



Бранко Павићевић, Титоград

ВЛАДИКА ДАНИЛО
У ПЕТРОГРАДУ 1715. ГОДИНЕ

За владавине императора Петра I Алексејевича Русија излази на широку историјску позорницу, добија статус велике државе, а њезина улога у међународној политици поприма свјетско значење.¹

*

Одмах по окончању ратовања са Швеђанима, Русија је 1711. загазила у оружани сукоб с Турском. Ступајући у рат против отоманског султана, руски император је у свој политичко-стратешки и војно-стратешки план укључио покретање оружаних акција балканских Словена. Идеја за војно ангажовање Јужних Словена, као помоћне снаге у борби против Турске, није била нова. Такав предлог истакао је својевремено и Прокопије Возњицин, руски представник на Карло-

¹ Видјети о томе исцрпну и веома занимљиву студију Г. А. Ње-
красова, *Роль России в европейской международной политике 1725—1739. г. г.* Москва 1976, 6. Од истог аутора, такође, видјети студију *Международное признание российского великодержавия в XVIII в.* Сб. „Феодальная Россия во всемирно-историческом процессе“, Москва 1972, 381-383. За проучавање историјског процеса државног и политичког успона Русије у петровској епохи значајна је и студија Л. А. Никитоврова, *Россия в период реформы Петра I*, Москва 1973. Од истог аутора веома је занимљива и расправа *Россия в системе европейских держав в первой четверти XVIII в.* Ср. „Россия в период реформ Петра I“, Москва 1973. Критички осврт на релативно богату библиографију о овоме проблему видјети код Ње-
красова (*Роль России*, 3—9).

вачком мировном конгресу. Он је у извјештају Петру I, одмах по повратку са Карловачког мировног договора, нагласио изузетно значење чињенице да на Балкану живи народ „наше вјере и нашег језика“, спреман да се окрене против свог вјековног непријатеља у моменту кад би руска војска дошла до Дунава.² Сасвим је оправдано претпоставити да су руском владару остала у сјећању ова размишљања и да их је имао у виду у тренутку кад се 1711. одлучује да оружаном руком рјешава своје спорове са Турском. При томе, не треба губити из вида да је Петар I сличне предлоге добијао и од Срба у Аустрији, од којих су неки, попут тителског „команданта“ Пантелејмона Божића истицали да сву наду за ослобођење од туђег јарма полажу у руског владара и његову силу,³ а у мају 1711. њихов изасланик Богдан Поповић директно изражава спремност свога народа да се ангажује за православног цара. Овакви изрази оданости Русији и руском владару изазивали су забринутост аустријских власти, а Петру I уливали гаранцију да су некадашња Возњициновљева упозорења била историјски оправдана и да је требало искористити тренутак да се покрену балкански Словени против Турске.⁴ У том смислу руски владар је предузео 1711. опсежне подухвате,⁵ па је већ у марту послао по Богдану Поповићу грамате српским пуковницима Текелији, Вулину и Рашковићу,⁶ док је на предлог српског („илирског“) трговца из Дубровника, „грофа рагузинског“, који је тада у Петрограду био веома утицајна личност, а по објави рата пријешао у штаб грофа Шереметова,⁷ упутио царску грамату Црногорцима са позивом за рат против Турске. Грамата је послата 3/14. III 1711. године. Њу је, заједно са писмом Саве Владиславића од 4/15. III 1711, однио Иван Иванович Албанез на руке Михаилу Милорадовићу, званичном царском изасланику који се тада налазио у Букурешту.⁸

Иван Иванович Албанез ушао је у нашу историју по значајним дјелима везаним за његово име, иако се о његовој личности не зна много. У ствари, Иван Албанез је псеудоним за калуђера Мојсија Митановића.⁹ У фебруару 1711. он је, заједно са Глигоријем, архимандритом манастира Светог Михаила, допутовао у Петроград да тражи помоћ за свој народ. На предлог Саве Владиславића, Иван Албанез је

² С. К. Богоявленский, *Связи между русскими и себамы в XVII—XVIII вв., Славянский сборник*, Москва 1947, 247.

³ С. Богоявленский, *Из русско-сербских отношений при Петре Первом*. Вопросы истории, Москва 194, 25.

⁴ Исто.

⁵ С. Соловев, *История России*, т. XVI, Москва 1866, 82.

⁶ Богоявленский, *Из русско-сербских отношений*, 28.

⁷ Исто, 29.

⁸ Исто, 31.

⁹ Исто.

однио царску грамату Михаилу Милорадовићу и заједно с њим и Иваном Лукачевићем отпутовао за Црну Гору, гдје је, од јуна 1711., командовао „корпусом“ устаника према Херцеговини, истичући се као одважан ратник и командант.¹⁰ Ратујући према Херцеговини, Албанез је био принуђен да једно вријеме властитим новчаним средствима издржава свој одред од 800 војника.¹¹ По окончању ратовања 1711. и 1712. поново је отпутовао за Русију и послије дужег путовања стигао у Петроград 1714, кад је императору Петру I поднио једну петицију са захтјевом да се праведно награде његови напори.¹²

Долазак изасланика руског императора у Црну Гору одјекнуо је надалеко. Црну Гору, Херцеговину и брдска племена захватило је одушевљење; почело је да се шири увјерење да је наступио историјски тренутак да се уз помоћ „свемоћног владара“ једне крви и једне вјере сруши османлијска власт и успостави нова или обнови стара држава. Најзначајнија личност у овом покрету био је црногорско-приморски и скендеријски митрополит Данило Шћепчев Петровић, политичка фигура која се на пут таквог одлучног историјског заокрета ријешила оног тренутка кад се на Бадњој вечери обрачунала са својим исламизираним сународницима, сматрајући их грубим елементом османлијске власти, опасним за даљу судбину Црне Горе. Уз владика Данила стајао је један старјешински слој, код кога је почела да нараста свијест о својој улози у великом народном покрету против туђинске власти, свијест која се наслањала на нашу средњовјековну традицију и, прије свега, на традицију ослободилачких покрета на Балкану. Тај је слој на солственом искуству стекао сазнање да само отпор широких размјера, у коме учествује читав народ, може довести до историјских резултата и, обрнуто, да сваки локални отпор ужих племенских заједница нема изгледа за ефекте од ширег значаја. Иако је таква свијест носила у себи доста неизвјесности, злокобних слутњи и ризика, народ навикнут на отпор, очеличен у сиромаштву и сталним оружаним акцијама, масовно се одазвао 1711. позивима владике Данила и Михаила Милорадовића. То је дошло до изражаја на великим зборовима на којима су представљени руски царски изасланици, прочитана царска грамата, положена заклетва да ће се у духу царских препорука истрајати до краја и цјеливана грамата као симбол новог заштитника и покровитеља.¹³

Пошто су Црногорци с одушевљењем прихватили позив руског владара, а представници херцеговачких и брдских

¹⁰ Централний государственный архив древних актов (скр. ЦГАДА), Сношения России с Сербией, 1714, ф. 86, оп. I.

¹¹ Богоявленский, *Из русско-сербских отношений*, 53.

¹² ЦГАДА, ф. 86, оп. I, л. л. 75—75 об.

¹³ Исто.

племена изразили пуну солидарност са њима, отпочеле су припреме за оружане акције и приступило се формирању оружаных одреда. Колико је износио укупан оружани састав устаничке војске — тешко је рећи. По неким подацима, које је дао сам Милорадовић у извјештају руском представнику у Венецији, испада да је тај број износио 29.800 бораца, а руски представник Карета даје цифру од 25.000, док руски представник у Венецији Боцис истиче у августу 1711. да укупан устанички састав није износио више од 10.000 бораца.¹⁴ Но, било како било, народ се одазвао позивима и повјерио главну команду над свим снагама владици и Милорадовићу. Поред њих, већим одредима устаничке војске командовали су Вукота Вукашиновић, војвода Славуј Ђаковић, „капетан“ Иван Албанез, црмнички војвода Раич и Никола Властелиновић.¹⁵

Припреме за војна дејства нијесу трајала дуго и оружане акције започеле су већ средином јуна 1711. Оружана дејства су обухватила релативно пространо подручје херцеговачког пашалука и путни правац који је везивао скадарски и херцеговачки пашалук — Подгорица — Служ — Никшић — Гацко. Сматрајући да је наступио „судњи“ дан, тј. историјска прилика која се није смјела пропустити, владика Данило је позвао своје сународнике ријечима које одзвањају апокалиптичким тоновима. У писму Вукоти Павићевићу и Тодору Попову, владика је позивао „Устаните и крв пролијте своју, не штедите него удрите на град“, јер „ако не бисте сад устали, то сте на бога похулили... и сами себе потопили, и своје душе у вјечну муку спремили, покајанија имат не можете, ако нас издате и сами себе бићете убојице“. „Ми оћемо, истицао је владика, крв нашу пролити на ову страну, пак и на ту страну оћемо проћи“.¹⁶ Мисли изражене у овом писму представљаће идеју водиљу владике Данила све до његове смрти.

Остављајући да о ратовањима 1711. и 1712. изнесем неке нове податке у другој расправи, у овом чланку желим да саопштим архивске материјале о мисији владике Данила у Петрограду 1715. године до којих сам дошао још прије 25 година, кад сам први пут ушао у богати Архив древних аката у Москви.

У жеку најжешћих ратних акција против Турске владика Данило и Михаило Милорадовић, у договору са осталим старјешинама, доносе одлуку да упуте прво изасланство у Петроград. Избор је пао на брата пуковника Милорадовића — Гаврила Милорадовића. Циљ овог путовања био је јасно

¹⁴ Богоявленский, *Из русско-сербских отношений*, 33.

¹⁵ ЦГАДА, д. 86, оп. I, л. л, 83, 104—105.

¹⁶ Казивање старих Требјешана /фототипско издање/, Никшић 1973, 117—118.

одређен инструкцијама: да се, прије свега, руска влада и лично император упознају са развојем догађаја у Црној Гори, Херцеговини и брдским племенима и да се од руских власти затраже материјална средства за отварање широког фронта на Балкану.¹⁷ Очекивања владике Данила нијесу се испунила. Гаврило Милорадовић, као да је пропао у земљу, није се јављао. У међувремену, дошло је до закључења мировног уговора на Пруту. Црногорци о томе нијесу били обавијештени од руских службених личности, па је то код њих почело да изазива узнемиреност. Но, и поред тога, код њих није престајало борбено расположење. Кад је убрзо затим, 1712. године, дошло до турског напада на Црну Гору, Црногорци су пружили задивљујући отпор трупам Ахмет-паше. Управо због тога што серашћеру Ахмет-паши није пошло за руком да оствари главни стратегијски циљ похода — потпуно сламање отпора Црногораца и кажњавање организатора великог народног покрета 1711. и 1712, прије свега владике Данила, водеће црногорске старјешине, заједно с Михаилом Милорадовићем, осјећали су да се Порта неће зауставити у намјери за кажњавање Црногораца и да убрзо предстоје нови обрачуни. Због тога је владика сазвао збор свих старјешина и одлучио да се у Петроград упуту Михаило Милорадовић да лично изложи руском владару прилике у земљи и разлоге који би руској влади наметнули обавезу да не оставља Црну Гору саму, без обзира на међународне обавезе проистичуће из одредби уговора на Пруту. О Милорадовићевом одласку из Црне Горе писало се у научној литератури само узгредице. Заправо, знало се да је напустио Црну Гору у августу 1712, али о непосредном поводу за његов одлазак — није се знало ништа. Додуше, Ј. Томић, ослањајући се на податке из превода једног писма Ахмет-паше млетачком провидуру Пизанију од 7. августа 1712, саопштава „како се Милорадовић склонио у Грбаљ“, с очевидним циљем — „докопати се мора и побјећи“.¹⁸ Иако су подаци из млетачких архива веома занимљиви, ипак се њима мора прићи са више критичности. То, уосталом, показују и ова свједочанства о пуковнику Милорадовићу. Пошто се у овом раду о његовом одласку из Црне Горе не може детаљније расправљати, навешћемо једно његово оригинално писмо, које о томе, као и о неким другим догађајима из доба Ахмет-пашиног похода на Црну Гору, пружа драгоцену свједочанства. Ријеч је заправо о Царевом Лазу, тј. о догађају за који је Јован Томић настојао да докаже како представља мистификацију коју је, својевремено, исконстру-

¹⁷ ЦГАДА, д. 86, 9—10 (црногорски старјешине Петру I, Цетиње 22. X/2. XI 1711).

¹⁸ Ј. Томић, *Питање Царева лаза*, Београд 1933, 82—83.

... 2

благодѣтели и христовоу и инѣмъ гогодѣтии
 пресвицѣи шемъ гогодѣи и прочѣи и прочѣи
 второмъ гогодѣи великомъ и неповеримомъ мѣрѣ
 вѣси величїе и мѣне и велие рѣси о христе милости
 итѣмъ и дрѣи и оладѣтѣмъ и шестомъ свѣцѣ ричвѣи
 милостиномъ нѣмъ и прочѣи и прочѣи и прочѣи

ми поминѣна свѣта Царевнѣи величїи мѣри
 милорадовнѣи полковнѣи каю примѣмо шѣе
 благодѣтелие трамѣе носѣи оиле послѣте и мѣрѣи
 ицѣне торѣ и херцѣи и дрѣте проѣице и рѣи
 трамѣе дрѣвѣи племенѣ и шемѣи оарѣи
 ричвѣи и прочѣи Царевнѣи рѣи и рѣи
 лѣсѣи оеѣи и оеѣи и шемѣи и лѣте оеѣи
 сѣи оеѣи мѣи-14-мѣте оеѣи сѣи
 сѣи оеѣи и мѣте оеѣи оеѣи и шемѣи
 среѣомъ Царевнѣи величїи и каю оеѣи
 мѣи сѣи оеѣи шемѣи Царевнѣи величїи
 и мѣи рѣи и шемѣи и шемѣи тѣи
 мѣи оеѣи и шемѣи сѣи оеѣи и шемѣи
 оеѣи мѣи оеѣи оеѣи оеѣи и шемѣи
 и шемѣи три мѣи оеѣи и шемѣи
 оеѣи и шемѣи 2000-мѣи и шемѣи
 оеѣи и шемѣи оеѣи оеѣи и шемѣи
 оеѣи и шемѣи оеѣи оеѣи и шемѣи

Факсимил писма пуковника Михаила Милорадовиѣа императору Петру I 1712.

+ 8.

запрѣло и ѹолодо и ѹдрѣта по прѣсѣмъ что прѣдъ ѹрѣсѣмъ
оимъ оимѹмъ 79-14-мѣсѣци и плѣчѹюмъ солѣдѣтѣмъ конѣмъ
оимъ прѣстрѣдѣмъ ѹпрѣсѣмъ трѣмъ спѣмъ и похрѣмъ
и што дѣрѣмъ ѹста хилѣдѣ цѣкѣмъ-1000- послѣмъ пошѣ
неимъ помѹчи и шѣтѣмъ ниши прѣмъ мѹмъ ѹзѣмѣмъ
тѣмъ сѣмъ кнѣзѹмъ и шѣтѣмъ и ѹста рѣсѣмъ сѣтѣмъ
ѹчѣмъ и послѣмъ ѹрѣсѣмъ цѣмъ рѣсѣмъ
кнѣзѣмъ тѣмъ прѣмъ и прѣсѣтѣмъ о похрѣдѣмъ похрѣдѣмъ
и по мѣлошѣмъ мѣмъ прѣмъ слѣтѣмъ ѹрѣсѣмъ цѣмъ рѣсѣмъ
кнѣзѣмъ дѣстѣмъ мѣмъ и лѣтѣмъ ошѣмъ сѣтѣмъ ѹчѣмъ
и ѹста рѣсѣмъ мѣмъ дѣмъ и хрѣмъ шѣтѣмъ похрѣмъ
шѣмъ прѣмъ слѣтѣмъ прѣмъ ѹрѣсѣмъ ѹрѣсѣмъ
цѣмъ рѣсѣмъ ошѣмъ мѣмъ мѣмъ прѣмъ рѣсѣмъ
неимъ дѣтѣмъ прѣмъ прѣмъ мѣмъ прѣмъ и прѣсѣмъ
цѣмъ рѣсѣмъ дѣмъ рѣсѣмъ рѣсѣмъ рѣсѣмъ ѹчѣмъ
и лѣтѣмъ и прѣмъ прѣмъ дѣмъ ѹчѣмъ прѣмъ ѹрѣсѣмъ
цѣмъ рѣсѣмъ и похрѣмъ мѣмъ лѣтѣмъ рѣсѣмъ

Цѣмъ рѣсѣмъ шѣтѣмъ и прѣмъ
ѹрѣсѣмъ цѣмъ рѣсѣмъ

по мѣмъ слѣтѣмъ и похрѣмъ
мѣмъ мѣмъ мѣмъ
ѹчѣмъ

исао Његош.¹⁹ У том, недатираном, Милорадовићевом писму, чију фотокопију доносимо као прилог овом чланку, упућеном „Благочастивому и христољубивому и над многими господарстви превисочајшему господару и првому императору, второму Костантину, великому и непобједимому мунарху васеј Великије и Малије и Белие Руси божијеју милостију и господину и цару и обдатељу и свијетлому сунцу ришћанскому и милостивому на многи и пр“, каже се: „Ми понижна слуга Царскога Ти Величанства Михаил Милорадович, полковник, како примисмо Ваше благочастиве грамате које су биле послате у Маћедонију и Црну Гору, и Херцеговину и у друге провинције, предасмо грамате у речена племена и велми се обрадоваше ришћани, и поклониле се царској заповједи, и са усрдијем начесмо војевати. И војевасмо и зими и у љето безпрестано. И војевасмо мјесеци 14. Млого бојева с Турци сатворисмо и млоге турске вароши и села поपालисмо и Турака исјекосмо, и вазда и разбијасмо и губисмо, срећом Царскога Ти Величанства. И како Турци мир сатворише са Вашијем Царскијем Величанством, и ми за мир ништа не знасмо, нити нам тко писа, него окрену на нас сва сила турска. Најприје дође паша Махмутбеговић с војском од Урумелије и ш њиме три паше од Арбаније и од Авлуна и ш њиме војске 25.000 турске. И бисмо се три недеље дана и Турке разбијасмо у сваки раз. Потом приспје велики сарашћер босанскиј и с њиме паша седам, и турска сила од Биограда и Босна и Херцеговина и сва доња крајина и с њима турске војске 40.000. И сви се Турци заједно састаше, гори речене прве паше и њихова војска сваколика. И тако на нас јединокупно навалише. Ми их дочекасмо и с њима тешки бој учинисмо, у два раза разбијасмо, и погибе Турака 10.000, а нашије храбрије витезова 250. Потом заискаше вјеру да изиђу на Цетиње, да ондје мир сатворимо. И дадосмо им вјеру. Изидоше на Цетиње, гдје је манастир и куће и ћелије владике Данила, који је доста похарчио за љубав Царскога Ти Величанства. И паки невјерни Турци у силу се поуздаше и манастир раскопаше. И друге три цркве на Цетињу раскопаше и све куће ришћанске што су на Цетињу попалише и раскопаше. И ми видивши турску невјеру и пријевару удрисмо у Турке и, с помоћију божијеју и срећом Царскога Ти Величанства, побисмо, исјекосмо Турака 8.000. И три паше погибоше. И шћерасмо Турке у Љешкопоље под Подгорицу. Паки се скупише сви кнезови и војевате и остали ришћани и савјет учинише. И како виђеше да не би мога брата Гавра од Вашего Царскога Величанства, ни другога никаква гласа,

¹⁹ Исто, 217—219. Видјети о томе веома значајну студију др А. Вукчевића, објављену у Београду 1968. у издању, нажалост, самог аутора (*Питање боја на Царевом лазу*, 68—74, 159, 169), у којој је дат убедљив критички осврт на познате изворе и научну литературу.

прође мјесеци девет, како ништа не чусмо. Него што гођ имах јошт од мога оца све похарчи и јоште се задужи у људи црковније и владика и другије ришћана добрије који усрдије имаше за Царском Величанству. А то сам све похарчио за прах и олово и за друга потребија што ваља за војску, бој бијући за 14 мјесеци и плаћајући солдате који су били на стражама о турскије граница. Спенца и похарчи и што дужан оста 9.000 цекина. Послије тога не има помоћи ниоткуда, нити веће мого узајмити. Тада сви кнезови и војеведе и остали ришћани савјет учинише и послаше ме Царском Ти Величанству. Како Вас господ научи и пресвета богородица пожаловати и помиловати мене прву слугу Царскога Ти Величанства који сам доста муке и љутије бојева с Турцима учинио, и остали маћедонски и храбри витезови, који ћемо вазда вјерно служити кад гођ заповиједи Царско Величанство. Буди нам милостив. Народ ришћански не имамо другу надежду такомо на бога и на Царско Ти Величанство да избавиш род ришћански о тешкога и љутога ига турскога. Да бог умложи Ваше Царско Величанство и подржи на многа љета радоват се“.²⁰ Тако је пуковник Михаило Милорадовић, по препоруци свих црногорских кнезова и војвода и других „ришћана“, прихваћеној на земаљском сабору, средином мјесеца јула 1712, отпутовао за Петроград.²¹

По доласку у Русију Милорадовић је чекао више од годину дана да би дошао у службени контакт са царем и канцеларом Головкином. Било је очевидно да руски службени кругови нијесу били задовољни његовим радом 1711. и 1712. године. Основни разлог за такво незадовољство према некадашњем повјерљивом и важном емисару лежало је у чињеници што је Милорадовић за вријеме боравка у Црној Гори закључио „у име цара Петра Алексејевича“ „уговор“ са Црногорцима. По клаузулама овог „уговора“, Црногорци су примљени у руско „поданство“, с тим да сачувају своју самосталност, како грађанску тако и црквену, и да буду ослобођени свих пореза. За узврат, народ црногорски био је обавезан да ратује на страни Русије, кад буде за то позван. Истовремено, Русија се обавезивала да ће давати материјалну помоћ Црној Гори.²² Сасвим је оправдано довести у везу овај „уговор“ са једним писмом владике Данила императору Петру I из октобра 1711. године, у којему вла-

²⁰ ЦГАДА, д. 86, 4—5.

²¹ Исто, Сербские дела, 1712, 1—2.

²² Ровинский П., *Двухстолетие сношении России с Черногорией*, Журнал Министерства народного просвещения, С Петербург, 1912, 16—17. Садржај овог „уговора“ у потпуности одговара „грамати“ пуковника М. Милорадовића писаној и објављеној на црногорском збору 16/27. IV 1712 (С. Милутиновић, *Исторія Церне-Горе од искона до новіега времена*, у Београду 1835, 55—57).

дика даје релативно детаљан историјско-географски опис Црне Горе и земаља и градова који се налазе у њезином непосредном сусједству, с очевидном намјером да руском владару укаже на политичко-стратешки значај овог простора за руске планове на истоку.²³ Чим се у Петрограду сазнало за садржај овог „уговора“, оцијењено је да је Милорадовић знатно прекорачио своја дипломатска овлашћења.²⁴

Забринут због развоја прилика у непосредном сусједству Црне Горе и узнемирен чињеницом да из Петрограда није добијао очекиване поруке и било каква обавјештења, владика Данило шаље у Русију и треће изасланство. Изасланици су били војвода Славуј Ђаковић и Иван Албанез. Почетком јануара 1713. (30. XII 1712/10. I 1713) војвода Славуј је стигао у Русију.²⁵ Са собом је носио документе о подвизима Црногораца у борбама против Турака. Све ове документе је требало да преда Гаврилу Ивановићу Головкину.²⁶ Али, о разговорима које је војвода Славуј водио у Колегију иностраних послова нијесмо наишли на сигурне податке.

Како је вријеме пролазило, почело је „комешање“ код неких црногорских старјешина па је све то изазивало и страховања код владике Данила. Како се види из млетачких извора, почетком 1713. он рјешава да отпутује за Русију. Међутим, у фебруару 1713. изненада је промијенио одлуку.²⁷ Стање у Црној Гори било је тешко, расположење духова у земљи се погоршало. Владика Данило је увјеравао народ да ће ускоро руски владар послати помоћ у новцу и „осталим потребама“, а да ће убудуће ова помоћ стално пристизати. Истовремено, почео је да шаље писмене поруке по Црној Гори, тврдећи да ће се ускоро повратити и пуковник Милорадовић са руским „официрима“ и новцем неопходним за продужетак оружане борбе против Турака.²⁸

Како од браће Милорадовића и војводе Славуја Ђаковића није добијен никакав одговор, владика Данило рјешава да пошаље и четврту делегацију у Русију. Овога пута избор је пао на његовог брата Дамјана Шћепчева Петровића и на архиђакона Максима. Пошто су од владике добили пуномоћје, копије царске грамате из марта 1711. и копије писма Саве Владиславића, црногорски изасланици су крајем 1713. године отпутовали за Беч, одакле је требало преко Кијева да наставе пут за Петроград. У писму владике Данила канце-

²³ ЦГАДА, д. 86, оп. I, ек. 2, II, II об, 12. (владика Данило Петру I, Цетиње, 23. X/3. XI 1711).

²⁴ Ровинский, 17.

²⁵ ЦГАДА, д. 86, 1712, № 3.

²⁶ Исто, д. 86, 1713, № I.

²⁷ Ј. Томић, Поход Нуман-паше Ђуприлића на Црну Гору 1714 године, Глас Српске краљевске академије CXLVII, Београд, 1932, 48, 51.

²⁸ Исто, 52.

лару Гаврилу Ивановићу Головкину, „великом везиру и савјетнику“, из новембра 1713. истакнуто је да су Црногорци, одмах по доласку Михаила Милорадовића, „мужествено војевали с Турцима“. „А потом, када получили вједомост“, наставља се у писму, „что ви с војинством царскога величества во времја батаљи на Пруту учинили мир и к нам господство ваше о том что нам чинити никакова царскога величества указа не прислали, и поменути г. полковник Милорадовић от нас к вам в Москве возвратилсја“. Настављајући писмо, владика Данило је даље истицао: „А ми после тога учинили временое с Турками примирје, в чем до сего числа пребивајемо без vsакије добрије надежди, не знајући куда обратимсја и од кога помоћи и наставленија искати“. Препоручујући изасланике, владика је, такође, обавјештавао Головкина да ће му они пружити податке о томе како је непријатељ „спалил и раскопал в прошедшем 1712. году в битност при нас г. полковника Милорадовића“ Цетињски манастир. На крају, владика је захтијевао да му Головкин пошаље „отвјет“ шта треба даље да се ради, јер за Црну Гору Турци нијесу једини непријатељи, већ постоје и „другије враги“.²⁹

Одлазећи из Црне Горе, делегација није претпостављала да ће њезино путовање до руске престонице представљати малу Одисеју и да ће трајати више од годину дана. Тако су владичини изасланици тек у априлу 1714. допутовали у Кијев. Кад су „на силу и с великим тешкоћама“ стигли у древни украински град, делегација је очекивала да ће даље кретање ка Москви и Петрограду бити без тешкоћа Међутим, руске власти у канцеларији кијевског генерал-губернатора нијесу имале овлашћење за давање дозвола о кретању оваквих изасланика па су о томе обавијестили Петроград. Узалуд су делегати указивали на значај њихове мисије, „тамошњи правитељи“ су их задржали, чекајући дозволу од државног канцелара. Збуњени таквим поступком, а пуни горчине због иначе великог кашњења, црногорски изасланици су упутили писмо одсутном кијевском генерал-губернатору Димитрију Ивановићу Голицину, тражећи да изда наредбу о њиховом одласку за Петроград. Истовремено, делегација је упутила и писмо државном канцелару Головкину, молећи га да што прије изда одобрење о наставку њиховог путовања.³⁰ Изасланици су стално понављали да су „послати од земље наше и нашијех старијех“, да иду у мисију код цара, али кијевски „командант“ се понашао у складу с постојећим прописима и издао им дозволу тек

²⁹ ЦГАДА, 86, л. 21. владика Данило Г. И. Головкину, Цетиње 25. XI/6. XII 1713. Изасланици су однијели и писмо владике Данила цару Петру I од 23. XI/4. XII 1713.

³⁰ Исто, л.л. 7—8, архиђакон Максим и Дамјан Шћепчев Петровић Г. И. Головкину, Москва 13/24. VIII 1714.

средином мјесеца јула 1714. Тако су црногорски изасланици кренули из Кијева за Москву 3/14, а у Москву приспјели 13/25. јула 1714.³¹

По доласку у стару руску пријестоницу, делегатима је саопштено да ће њихова пуномоћја и друга службена документација бити упућена за Петроград, а да до добијања одговора и дозволе за продужетак путовања треба да сачекају у Москви. Већ помало привикнути на такав ред ствари, делегати су упутили писмо државном канцелару. Изражавајући наду да им се неће ускратити могућност да посјете Петроград, Дамјан Шћепчев и архиђакон Максим су подсјетили канцелара на тешкоће кроз које је прошла и на опасности које су даље пријетиле њиховој земљи. Њихову забринутост удвостручавала је чињеница што су на путу сазнали да се огромна турска војска спрема да поново нападне Црну Гору.³² О турским припремама за напад на Црну Гору и „непокорне“ Црногорце извјестио је Петроград и руски представник у Цариграду Шафиров.³³

И у Москви се делегација задржала дуже него што је очекивала. Кад су обавијештени да је одлуку о њиховом задржавању лично донио канцелар, примили су то без поговора, иако нијесу ни претпостављали да ће скоро читаву зиму провести у Москви. Како их стрпљење није добро служило, делегати су крајем септембра послали ново писмо канцелару, тражећи хитна рјешења на поднесене молбе црногорског народа,³⁴ а крајем октобра и друго са скоро истим садржајем,³⁵ па пошто је и овај апел остао без одговора, крајем децембра 1714, поновили су свој захтјев канцелару.³⁶

Очекујући одлуку царске владе црногорска делегација је остала у Москви све до краја фебруара сљедеће године. Тек 14/25. II 1715. упућен јој је позив да крене за престоницу. У Москви су се делегацији придружили војвода Славуј Ђаковић и Иван Албанез. Заједно са њима кренули су за Петроград и Богдан Поповић, Саво Брајовић и Саво Михајловић, Црногорци који су такође у међувремену приспјели у Москву заједно са Михаилом Милорадовићем. Почетком мјесеца марта (27. II/11. III 1715) ова група Црногораца приспјела је у Петроград.³⁷

По доласку у Петроград црногорским изасланицима је додијељена материјална помоћ за замјену похабане одјеће и обуће. Тако је „капетану“ Дамјану Шћепчеву Петровићу, „капетану“ Славују Ђаковићу, „капетану“ Ивану Ивановићу

³¹ Исто, 7.

³² Исто, 7 об.

³³ С. Богоявленский, *Из русско-сербских отношений*, 27.

³⁴ ЦГАДА, 86, л.л. 15, 15 об.

³⁵ Исто, л.л. 16, об, 17, 17 об.

³⁶ Исто, л. 18.

³⁷ Исто, л.л. 65—68.

Албанезу, „капетану“ Богдану Поповићу, „поручнику“ Саву Брајовићу, „поручнику“ Саву Михаиловићу и њиховом „кувару“ Јакову додијељена сума од 218 рубаља.³⁸

Сви приспјели Црногорци у Петрограду сматрали су себе званичним изасланицима, а царске власти су се према њима тако и односиле. Неки од њих су се и директно писмено обраћали императору Петру I. Тако је Иван Ивановић Албанез упутио крајем марта једно писмо цару.³⁹ Слично писмо упутио је тих дана цару и црногорски војвода Раич, који је такође стигао у Петроград.⁴⁰

Пошто је осигурала средства за покриће трошкова боравка црногорских изасланика, царској влади се није журило у доношењу рјешења о свим захтјевима изнесеним у писмима владике Данила. Вјероватно је државни канцелар оцијенио да би ваљало затражити службена обавјештења од руских представника у Бечу, Венецији и Цариграду прије него што се донесе било каква одлука која је могла бити лоше протумачена код влада тих земаља. Једино је саопштено архиђакону Максиму да руска влада прихвата да прими сваког оног Црногорца, коме би због прогона млетачких или турских власти даљи опстанак тамо био доведен у питање. Сваки такав пресељеник добио би од руске владе земљишну парцелу у Азовској или Кијевској губернији и помоћ у новцу и житу, у зависности од чина. Тако је сваком „капетану“ била загарантована новчана сума од 60 рубаља и 60 четврти жита, за ниже чинове одређена је мања сума и мања земљишна парцела, док је за обичне војнике била предвиђена помоћ од 12 рубаља и свега 12 четврти жита. Истовремено изасланицима је било речено да ће бити додијељена извјесна сума новца за помоћ Црној Гори и припремљена царска грамата и, што је најважније, савјетовано им је да се старају да се „помире с Турцима“.⁴¹

*

Док су црногорски изасланици чекали у руској пријестоници одговоре на своје молбе, дошло је до новог турског напада на Црну Гору. Новим походом командовао је некадашњи велики везир Османске Империје а тада босански везир — Нуман паша Ђуприлић.

Иако је у војевању 1711. и 1712. црногорски народ, заједно са Херцеговцима и становницима брђанских племена

³⁸ Исто, 69.

³⁹ Исто, л.л. 75—75 об, Иван Ивановић Албанез цару Петру I, Петроград 17/28. III 1715.

⁴⁰ Исто, л.л. 76—76 об, војвода Раич цару Петру I, Петроград 2/13. III 1715.

⁴¹ Богдавленский, *Из русско-сербских отношений*, 88.

показао изузетно прегалаштво, увјерен, поред осталог, и у то да је наступио тренутак за ослобођење од Турака и за рушење османлијске власти на широком простору Црне Горе, Херцеговине, брдских племена и Санџака — послје закључења руско-турског мировног уговора на Пруту, а нарочито по окончању Ахмет-пашиног похода на Црну Гору, борбено расположење код једног дијела Црногораца и код устаничког становништва око Црне Горе почело је да опада. Народ је био уморан од ратовања, а надања у помоћ споља, која су до средине 1712. удвостручавала његову ратничку ријешеност и борбено расположење, постепено су блиједјела и ишчезавала. Већина становништва била је увјерена да османлијске власти не могу заборавити жртве које су њихове трупе претрпјеле 1712. године у продору од Подгорице ка Царевом Лазу и Цетињу и приликом повлачења са тог крвавог пута. И у томе се народ није варао. Већ 1713. се сазнало да се припрема нови поход и да је за новог команданта одређен тек именовани босански везир. Начин како су отпочеле да се врше припреме за нови поход нијесу слутиле на добро. У таквим историјским тренуцима народ неким необјашњивим инстинктом осјети праву опасност за опстанак, па покушава да изналази најбоље начине како да се сачува за неко ново, боље вријеме, кад његов противник неће имати моћ ни снагу да му угрози егзистенцију. Тај страх од физичког истребљења почео је да притиска Црногорце, да ломи карактере, нарочито код становништва у граничним племенима према турским градовима и тврђавама. Ђуприлић је то осјетио па је своју стратешку концепцију подредио и жељи да такво колебање искористи до краја, не би ли владику Данила и групу црногорских првака на челу са Вукотом Вукашиновићем што више изоловао и, у складу са султановим ферманом, ухватио и живе послао за Цариград.⁴²

Сам владика Данило и Вукота Вукашиновић, пошто су осјетили клонуће народног духа, покушавали су путем преговора да одврате везира Ђуприлића од намјераваног напада на Црну Гору.⁴³ У том смислу, на општем народном збору одређено је десет угледних Црногораца да пођу у Ђуприлићев главни стан да отпочну преговоре за мирно рјешење свих спорова.⁴⁴ Поступак Ђуприлићев према десеторици црногорских изасланика увјерио је владику Данила и Вукоту Вукашиновића да помирне с Турцима нема.

Кад је отпочео општи Ђуприлићев напад на Црну Гору и предњи турски одреди почели да надиру ка унутрашњости земље, било је скоро очевидно да сваки организовани фронтални отпор, као онај из 1712. године, овога пута не може

⁴² Ј. Томић, *Поход Нуман-паше Ђуприлића*, 78.

⁴³ Исто, 76.

⁴⁴ ЦГАДА, 86, л.л. 84—86.

осигурати никакве изгледе на успјех. Отпор неколико стотина Црногораца, углавном Катуњана, није могао представљати запреку за продор Ђуприлићевих снага у центар Црне Горе. Кад је, убрзо после почетка општег напада, турска војска продрла на Кчево, гдје је смјештен и стан главног команданта, то је означило почетак крваве хајке на становништво Црне Горе, прикривано по планинским висовима, збјеговима и пећинама. Одреди гонилаца тражили су их систематично као да су биле у питању дивље звијери. За турске јуришне одреде није представљала никакву препреку ни млетачка државна граница, преко које су прелазили на млетачку државну територију, тјерали тамо црногорске избјеглице које су сматрале да су нашле уток гдје га није било. Тјерали су их до зидина которске тврђаве, до Доброте, сјекли и убијали и одводили као робље до главног турског стана, одакле су неки, што су каквим случајем избјегли турској сабљи, одвођени за Анадолију. Такав поступак турске војске натјерао је млетачког генералног провидура за Далмацију Пизанија да предузме хитне мјере да сачува грубо угрожену суверенитет млетачког државног територија, да ојача посаду которске тврђаве и да упути протест главном турском заповједнику.⁴⁵

Наступио је такав трагичан историјски тренутак за Црну Гору и опстанак њезиног становништва да се у народној свијести, у ранијој црногорској повјесници, ништа није могло поредити са огњем и мачем који су пријетили те, 1714. године да потпуно опустоше земљу, обезглаве и сатру Црногорце. У таквом историјском тренутку, владика Данило и Вукота Вукашиновић са неколико стотина Црногораца напуштају Црну Гору, траже уточиште у дубини млетачке територије, ношени вјером да ће кад-тад наступити тренутак за освету. Кад се данас са велике историјске дистанце суди о њиховом примјеру, мора се рећи да је представљао ону историјску тенденцију, која је означавала искру бескомпромисне ослободилачке борбе, пламен вјечне зубље њезине, што је бацала свјетлост на прави пут у будућност. Издржати критични историјски тренутак за владика Данила значило је осигурати изгледе за продужетак народног отпора, а оних 600 Црногораца, спремних да с њим подијеле сва искушења, представљали су за оно вријеме озбиљну снагу, довољну да се не угаси мисао водиља која је покренула народ 1711. и дала му онакву снагу 1712. године.

О владици Данилу, Вукоти Вукашиновићу и „упорним Катуњанима“, пребјеглим на млетачку територију, писао је Јован Томић. Ослањајући се на податке из млетачке архивске грађе и сматрајући их веома поузданим, Томић је тврдио да је владика „напустио Црну Гору и спустио се нечујно у

⁴⁵ Ј. Томић, *Поход Нуман-паше Ђуприлића*, 87—89, 115.

Боку, гдје је нашао поузданих примораца“ који су га „као и оно почетком 1713. превезли на Сењску ријеку“. Настављајући да саопштава податке из млетачких хартија, Томић говори о владичином „бјекству“ и његовим писмима Црногорцима из „бјежаније“.⁴⁶ У ствари, у вријеме о коме говори Томић, владика Данило се налазио са одредом Црногораца и Вукотом Вукашиновићем. Осјећајући сву тежину околности у које је запала Црна Гора, пребјегли Црногорци, по општем договору, доносе одлуку да владика Данила пошаљу за Петроград, тј. оним истим стопама којима су двије године раније кренули црногорски изасланици, међу којима и његов брат Дамјан Шћепчев. То је тада био пут наде и вјере да ће се наћи спас за земљу која је остала у огњу и народ изложен турској сабљи. Пошто је донесена таква одлука, пратиоци из црногорског одреда довели су владика до мора, укрцали га на брод и поновили му поруку да настоји да добије од новог „покровитеља“ упутства шта даље да се чини, па макар „сви изгинули до конца“.⁴⁷

Убијеђен да његово путовање за Петроград означава подухват од историјског значаја, владика нијесу напуштали тешки утисци о страдању црногорског народа, па је са пута послао неколико писама у Црну Гору. Прво писмо („порука“), упућено главарима и црногорском збору, са италијанског превода парафразирао је и фрагментарно објавио Јован Томић,⁴⁸ а пун превод донио је Г. Станојевић, на основу преписа из Томићеве оставштине.⁴⁹ Ова „порука“ владике Данила, прожета духом херојичке реторичности, требало је да поврати вјеру онима који су је били изгубили и да учврсти надања код оних који су били увјерени у повољан исход народног покрета против Османлија.

По доласку у Беч, крајем 1714. године, владика је упутио једно писмо Јовану Никову, пушкар, које својим садржајем много подсјећа на „поруку“ послату црногорским „кнезовима и старјешинама“.⁵⁰

О боравку владике Данила у Бечу знало се само на основу шкртих података из неколика његова објављена писама. То нам није, ипак, пружало могућност да о његовом боравку у аустријској пријестоници нешто детаљније кажемо. С. Богојављенски, који је радио у Архиву древних аката, и имао, вјероватно, у рукама сва владичина писма из Беча,

⁴⁶ Исто, 98—99.

⁴⁷ ЦГАДА, 86, л.л. 51—51 об, владика Данило Г. И. Головнику, Беч, 2/13. XII 1714.

⁴⁸ Ј. Томић, *Поход Нуман-паше Ђуприлића*, 99—100.

⁴⁹ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба владике Данила*, Цетиње 1955, 106—107.

⁵⁰ *Гласник Српскога ученога друштва*, књ. 63, Београд 1885, 267—269. Видјети у Ј. Миловић, *Зборник докумената из историје Црне Горе (1685—1782)*, Цетиње 1956, 35—36.

није оцијенио њихов значај, па у свом, иначе, значајном раду није нашао за потребно да нас упозна са њиховим садржајем.⁵¹

По доласку у аустријску престоницу владика Данило је пошао код руског дипломатског представника Махтеова и од њега затражио визу за одлазак за Москву и Петроград. Том приликом владика је Махтеову показао копије царске грамате из 1711. године. Како Махтеов није имао овлашћења да даје дозволе за путовања оваквим личностима до руске пријестонице, саопштио је владици Данилу да се задржи у Бечу док се из Петрограда не добије одобрење за визу.⁵²

У ишчекивању визе за одлазак у руску пријестоницу, владика Данило се задржао у Бечу неколико мјесеци. За то вријеме, упутио је три писма за Петроград — два цару Петру I, а једно државном канцелару Гаврилу Ивановићу Головкину. Прво писмо упућено је цару 26. новембра (с. к.) 1714. године. Тражећи дозволу за долазак у руску пријестоницу, гдје је намјеравао да се поклони царском трону и пренесе поздрав „сиротиње православне“ која је остала по црногорским „шумама“, владика подсећа руског владара на доследно испуњене обавезе према Русији и царској грамати од стране црногорског народа у рату против Турске. Не знајући да ће тако брзо доћи до окончања руско-турског сукоба, истиче владика, Црногорци су продужили да војују, тако да је њихово ратовање трајало, са малим паузама, пуне три године. Док се тај непрекидни рат са Турцима настављао, Црногорци нијесу имали помоћи ниоткуда и није им полазило за руком да за свој новац набаве ратна средства. Тако је Црна Гора била остављена на милост и немилост судбини, а Црногорци нијесу знали да ли и даље треба „војну држати“ или покушати да би се са Турцима „мир сатворио“. У очекивању одговора из Петрограда, наставља даље владика Данило, дошло је до Нуман-пашиног напада на Црну Гору „су десет пашах и беговах и су четрдесет тисућ турске војске“. Чим се овај нови турски заповједник приближио с војском Црној Гори „призва нашијех најстаријех од провинције десет кнезовах, на његову проклетују турскују паролу, да имае такіе укази од својега султана помирити се с нами и приказати им како јест коначно свршен мир с вашим царским пресвијетлим величанством. И ми их свеукупно присласмо услишити о чему будет им говорит. А он проклети у призвав во всје посјече“. Настављајући у драматичном тону, владика износи појединости о упаду турских царских трупа на црногорску територију, о њиховој

⁵¹ Богоявленский, *Из русско-сербских отношений*, 88.

⁵² ЦГАДА, 86, л. л. 41—46, владика Данило цару Петру I, Беч, 27. новембра/8. децембра 1714.

жељи да све подвргну огњу и мачу, тако да је народ задесила несрећа која се не даде описати ријечима.⁵³

Владика Данило је рачунао да ће добити брзо одобрење за визу из Петрограда. Како је вријеме одмицало код њега је почело да се јавља нестрпљење, па је крајем мјесеца децембра упутио ново писмо Петру I. Као и у оном претходном, владика је подсећао руског владара на узалудне покушаје да добије одговоре од руске владе и руског владара прво преко Гаврила Милорадовића, затим преко самог пуковника Михаила Милорадовића и најзад преко архиђакона Максима и Дамјана Шћепчава Петровића. Сви су они послати у руску престоницу да траже савјет од руског владара и да му „вјерно“, „од својих уста“, „прикажу викторије“ које су Црногорци извојевали над „проклетим агарјанима“. Писмо је, иначе, у много чему идентично са оним из новембра. И у њему владика негодује против саопштења посланика Махтеова да има царску наредбу да не издаје визе за улазак у Русију. Коментаришући ову изјаву, владика је питао цара: „за коју нашу вину ми тога достојни јесмо“? Указујући на жртве поднесене у рату, владика наставља: „изгубив своју браћу, и пролив толикују крв христијанску, и своја сва имања и епархију, и церков, каторују бјесмо вторији крат зградили с својоју рукоју и гдје же би први манастир и све украшеније манастирскоје“. Као што се види из овог писма, Црногорци су били обновили Цетињски манастир, порушен 1712. године од стране Ахмет-пашиних трупа. На крају, категорично изјављује да његов народ 1711. и 1712, осим царских грамата, није добио ништа. Владика је захтијевао од императора Петра I да што прије упути царски указ Махтеову да изда визу „да бисмо дошли поклонити се вашему царскоме пресвијетломе величанству“ и лично изложили тежак положај црногорског народа. Закључујући писмо истиче да се налази у туђој земљи без средстава за живот и средстава за путовање, које не може добити ниоткуда, јер је све своје изгубио у борби против заједничког непријатеља.⁵⁴

Истог дана, владика Данило је упутио и писмо канцелару Головкину. Подсећајући га на значај догађаја кад је упућена царска руска грамата Црногорцима и тиме практично успостављена први пут непосредна политичка веза међу Русијом и Црном Гором, а Црногорци пошли у рат с Турцима о „својему харчу“, истиче чињеницу да у току трогодишњег ратовања нијесу добили никакву „респонсу“ на писма, нити су, пак, знали да ли да успостављају са Турцима мир или да војују до последњег човјека. Због тога су доживјели судбину да лутају као дивље звијери по шумама, остављени

⁵³ Исто 55—56, владика Данило цару Петру I, Беч, 13/24. XII 1714.

⁵⁴ Исто, 49—50, владика Данило цару Петру I, Беч, 2/13. XII 1714.

на ништа без ништа. Молећи га да учини све што је у његовој моћи да се изда виза за његов долазак у Петроград, владика закључује „зашто бих аз првше обешчастив себе, потом наших српских племенах, кад бих просил помошћ од других господарствов и поругали би се иније вјери с нами“.⁵⁵

Доведен у незавидан положај, владика Данило је затражио пријем „код ћесара“ и овај му је тада саопштио да ће му издати дозволу за путовање до пољске границе. Охрабрен овом изјавом, владика је почетком јануара 1715. кренуо на пут без неопходне дозволе руског дипломатског представништва из Беча.⁵⁶ Чим је стигао у Кијев упутио је цару Петру I писмо. Ово владичино писмо, у ствари има скоро идентичан садржај са писмима упућеним из Беча. Вјероватно је владика страховао да су ранија писма загубљена па је са копије, која му је била при руци, саставио нову преставку императору Петру I.⁵⁷

Кијевски генерал-губернатор је одмах прослиједио владичину преставку за Петроград, владикау задржао у Кијеву, вјерујући да ће одговор из пријестонице пристићи брже него што је то био случај са молбама ранијих црногорских изасланика.⁵⁸ И, заиста, одговор канцелара стигао је брзо. У њему је стајало да се владици црногорском и његовим „пратиоцима“ изда дозвола за путовање до Петрограда и да му се у ту сврху додијели сума од 100 рубаља за покриће путних трошкова.⁵⁹

Владика Данило је стигао у Петроград у априлу 1715. године.⁶⁰ Гдје је био смјештен, не види се из расположиве грађе. По доласку у пријестоницу, одмах је започео разговоре са руским званичним личностима. Владици је био припремљен сусрет с императором. Како обавјештава Богојављенски, владика Данило је оставио „пријатан утисак“ на руског владара.⁶¹

Ако је, одлазећи из Црне Горе за Русију крајем 1714, гајио наду да ће од руске владе добити моралну и материјалну подршку за наставак ратовања против Турака, таква му се очекивања нијесу испунила, јер је у Петрограду сазнао „да Русија с Турцима ратовати не може“, због тога што

⁵⁵ Исто, л.л. 51—51 об, владика Данило Г. И. Головкину, Беч, 2/13. XII 1714.

⁵⁶ Исто, л.л. 61—62 об.

⁵⁷ Исто. Владика Данило цару Петру I, Кијев, 2/13. I 1715.

⁵⁸ Исто, л. 63. канцелар Г. И. Головкин кијевском генерал-губернатору, Петроград, јануара 1715.

⁵⁹ Исто, л. 63.

⁶⁰ Тачан датум владичиног доласка у Петроград нијесмо могли утврдити, али је сигурно да је у априлу већ био у руској пријестоници.

⁶¹ Богоявленский, *Из русско-сербских отношений*, 88.

су све „њене снаге“ концентрисане „на борбу са Швеђанима“. Том приликом, руски владар је захвалио црногорском митрополиту за помоћ пружену у рату са Турцима и за изјаве привржености, обећавајући му материјалну подршку за пострадали народ. Истовремено, владици је саопштено да је већ повољно ријешено питање статуса црногорских пресељеника у Русији.⁶²

У колегији иностраних послова су са пажњом проучили сва владичина писма и петиције. И поред тога, савјетовано му је да састави опсежан „извештај“, у коме би сви захтјеви били изнесени на једном мјесту. Владика је саставио такав „извештај“ који, у ствари, представља меморандум са предлозима од суштинског значаја за даљи развој руско-црногорских веза и односа. У уводном дијелу овог меморандума саопштени су сви значајни историјски факти из односа двеју земаља од тренутка кад је 3/14. III 1711. руски самодржац упутио грамату Црногорцима са позивом за рат против Турака. Завршни дио преамбуле овог значајног историјског документа односи се на догађаје везане за турски поход на Црну Гору 1714. године, да би на крају, били формулисани владичини предлози у шест тачака:

Прво, да царско руско величанство „изволи да нас има под своју протекцију“, и да се, сходно таквој одлуци, то има стално на уму у будућим мировним уговорима са Отоманском империјом. Ако таква одлука не може да се саопшти јавно треба барем да се каже тајно.

Друго, владика црногорски моли да руски владар упути нову грамату црногорском народу у којој ће изложити своју благонаклоност и захвалност за подвиге учињене за славу руског царског трона и ради хришћанске вјере, јер је црногорски народ спреман увијек да на позив руског владара пролије своју крв.

Треће, пошто су у последњем ратовању многи људи и старјешине, кнезови и војводе из Црне Горе, Херцеговине и брдских племена, војујући против заједничког непријатеља, изгубили све своје имање да се награде на одговарајући начин. Добро би било да им се додијели 60 малих и великих медаља у знак признања.

Четврто, пошто су Турци по други пут разорили Цетињски манастир, опљачкали и уништили његову ризницу, попалили књиге и уништили црквене ствари, да се све то обнови.

Пето, да се црногорски изасланици („официри“) који су од раније дошли у Петроград што прије врате својим кућама осим оних који изричито изразе жељу да остану у Русији. У том случају таквим обезбиједити услове за живот и рад.

⁶² Исто.

Шесто, пошто су пуковник Милорадовић, Иван Албанез и владика куповали за вријеме ратовања с Турцима ратни материјал, у првом реду прах и олово, добро би било да се такви трошкови надокнаде. У том случају не треба изгубити из вида и Павела Аркулеја, који је као царски курир позајмио за исте сврхе 1.100 златника од Игумана Георгија.

Петицију није писала рука владике Данила, али је испод његов оригинални потпис. По ономе како је докуменат сročен, види се да га је владика диктирао.⁶³

Петиција је предата 3/14. V 1715. године. Владика је чекао неко вријеме, па пошто до 21. V/1. VI 1715. на њу није одговорено, затражио је од Колегије да му пружи одговор, молећи, истовремено, да се обрати пажња на захтијеве изложене у тачкама 5. и 6.⁶⁴

Кад је примљен владичин меморандум, са његовим садржајем упознат је император. Убрзо затим, донесен је царски указ да се Црној Гори додијели 10.000 рубаља, 5.000 рубаља за помоћ пострадалом народу, а 5.000 владици за трошкове учињене у рату 1711—1714. године.⁶⁵ По царском указу, исплату је требало да изврши Московски генерал-губернатор Кирило Алексејевич Наришкин.⁶⁶ Император је донио и указ којим се Цетињском манастиру одређује стална субвенција од 500 рубаља која се има исплаћивати сваке друге године.⁶⁷ По царској препоруци, министри тајне Колегије (Головкин, Шафиров и Толстој) издали су наредбу да се у Црну Гору пошаљу 160 златних медаља за Црногорце истакнуте у борбама против Турака.⁶⁸

Пошто су крајем јула биле спремљене и потписане царске грамате, владика Данило је крајем јула кренуо за Москву. На приједлог Колегије, додијељено је 400 рубаља за покриће владичиних трошкова за путовања до Москве, боравак у Москви и путовање од Москве до Црне Горе, а за његове пратиоце сума од 1.600 рубаља.⁶⁹ Како владичини пратиоци нијесу били задовољни додијељеном сумом. Колегија је накнадно додијелила 400 рубаља.⁷⁰

⁶³ ЦГАДА, 86, л. л. 84—87.

⁶⁴ Исто, 92, владика Данило Колегији, Петроград, 24. V/4. VI 1715.

⁶⁵ С. Соловев, *История России*, XVI, 181; Д. Милаковић, *Историја Црне Горе Задар*, 1856, 121; ЦГАДА, 86, 186—188.

⁶⁶ ЦГАДА, 86, л. 190.

⁶⁷ Исто, 120—122. С. Соловев, *История России*, 181.

⁶⁸ Исто. Од предвиђених 160 медаља израђено је 12 за „губернаторе“ (по 14 златника), 60 за „пуковнике“ (по 8 златника), 88 војводама и другим чиновима (по 4 златника). Истовремено, наређено је Московском монетарном заводу да изради и ленте за медаље, па је у ту сврху додијељено нових 200 златника (ЦГАДА, 86, 114—115).

⁶⁹ ЦГАДА, 86, л. 113. Обје царске грамате објавио је С. Милутиновић (65—70).

⁷⁰ Исто, л. 152.

У Москви се владика задржао све до краја августа. Тамо је чекао да се у Монетарном заводу излије 160 медаља, за коју је сврху била одређена сума од 1.000 златника, и да се у ризници Московске митрополије пронађу одговарајуће одежде, митра за владика, црквене утвари и књиге. Владика није наишао у митрополији на добро разумијевање. Они који су били дужни да додијеле владици одежду, митру са дијамантима и црквене утвари нијесу били расположени за тако скупочијен поклон, па је владика био принуђен да се жали Гаврилу Головкину.⁷¹ Крајем августа 1715. владика се жалио на поступак митрополијских власти и Петру Васиљевићу Курбатову кога је, истовремено, обавијестио и о пријему писама из Црне Горе и жељи Црногораца да се делегација што прије враћа у земљу.⁷²

Чим је обавио послове у Москви, крајем августа 1715. владика је кренуо на пут за Кијев. Њему и његовим пратиоцима одређено је 14 запрега (са 42 коња).⁷³

У владичиној пратњи су се налазили: јереј Данило, архиђакон Максим, поп Петар, „поручник“ Лукијан Пима, „капетан“ Дамјан Шћепчев Петровић, војвода Славуј Ђаковић, „капетан“ Иван Ивановић Албанез, „поручник“ Саво Брајовић, „поручник“ Саво Михаиловић, Никола Властелиновић и Вукашин Поповић.⁷⁴ Овој малој колони, у којој је свака личност добила посебан екипаж, руске власти и становништво градова и села, на путу од Москве до Кијева, изражавали су посебно поштовање и пажњу. Једино понашање „команданта“ Блохова није одговарало владичиним схватањима о обавезама мјесне власти према једном митрополиту слободног и независног народа који је, иначе, био награђен и царевом пажњом и поштовањем. По доласку у Кијев владика је упутио писмо Г. Головкину са изразима захвалности на пажњи и дочеку.⁷⁵

У проласку кроз Беч владика је имао сусрет с Евгенијем Савојским и с њим водио разговоре о даљој сарадњи Црне Горе с Аустријом.⁷⁶

Владика Данило је стигао у Црну Гору у априлу 1716. године. Млетачке власти су оцијениле да је он постао пот-

⁷¹ Исто, л.л. 164—164 об.

⁷² Исто, л. 165.

⁷³ Исто.

⁷⁴ Исто, Списак и „свједочанства“ о „официрима код митрополита“.

⁷⁵ Исто, л. 185, владика Данило Головкину, Кијев, августа 1715. У писму владика моли канцелара да се узме у обзир лијепо понашање и пажња спроводника Петра Стјепанова „који је лијепо и часно нас проводио до Кијева“.

⁷⁶ Г. Станојевић, Црна Гора у XVIII вијеку, Историја Црне Горе, књига трећа (од почетка XVI до краја XVIII вијека), т. I, 269.

пуно руски човјек.⁷⁷ Оне се у таквим процјенама нијесу много варале, јер је он још на почетку 1713. године, тј. уочи обнове руско-турског ратовања, категорично изјављивао: „Ја сам Москов, Москов, Москов . . . ово говорим, ако Москов узхоће, ако ли не остави — хвала богу“.⁷⁸

Тако се завршила мисија владике Данила у Петрограду 1715. године. Она је имала историјско значење за даљи развој Црне Горе и учвршћење њезиног положаја. Политички и материјални ослонац на Русију отада чини окосницу црногорске спољне политике, а Црна Гора представља чинилац од значаја за сваки рјешавајући корак руског царизма на Балкану.

⁷⁷ В. Борђевић, *Одношаји Црне Горе ка Дубровником од Карловачког до Пожаревачког мира*. Глас СКА CLXXXVII, Београд 1941, 104. Видјети о томе и Зборник *Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti (1687—1735, Roma MDCCCXCVI, 130.*

⁷⁸ *Споменик ЦКА, XVII, Београд 1892, 125—131.*

Бранко Павичевич, Титоград

ВЛАДЫКА ДАНИЛО В ПЕТЕРБУРГЕ 1715 года

Резюме

На базе архивных материалов Архива древних актов в Москве, собранных ещё с 1957 года, автор говорит о, давно подчеркнутом в науке, историческом значении установливания первых политических связей России с Черногорией. В том смысле он приводит новые данные, касающиеся четырех черногорских миссий, направленных в Петербург в периоде 1712—1714 гг., на переговоры с русским правительством и русским правителем. Пятую черногорскую делегацию, в конце 1714 г. возглавлял лично владыка Данило Шчепчев Петрович.

Миссия владыки Данила Петровича в Петербурге 1715 г. имела историческое значение за дальнейшее развитие русско-черногорских отношений. Она ещё более укрепила политические связи, установленные в 1711 г., развила у черногорцев чувство, что в лице русского правителя и Русского государства получили мощного защитника и „покровителя“, а у русского правительства же, развила уверенность, что освободительные движения наших народов самый решающий фактор на который русская политика на Балканах должна опереться, а такую уверенность, своевременно впервые подчеркнул и обосновал Прокопие Возницин. Выполняя требования заявления владыки Данила, содержание которого впервые публикуется в настоящей работе, русский император Петр, который и лично встретился с владыкой Данилом, принял решение назначить постоянную денежную субвенцию Цетиньском монастыре. Несмотря на то, что сумма субвенции почти символична, её морально-политический эффект был огромный. Владыка Данило, одновременно, получил и 5.000 рублей как помощь пострадавшему народу во войне с турками 1712—1714 гг., 5.000 для восстановления Цетиньского монастыря и 160 золотых медалей для черногорцев, выдвинувшихся в боях с турками.

